

I. I. U.

II

1297

L

N. IORGA

□ □ □

Resultatele luptei de purificare

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA „LIGA CULTURALĂ“

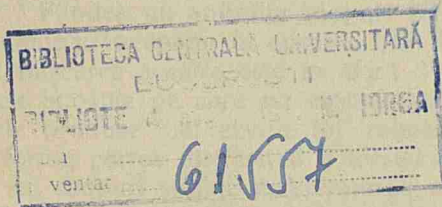
BUCUREȘTI
1937

N. IORGĂ

□ □ □

Resultatele luptei de purificare

CONFERINȚĂ ȚINUTĂ LA „LIGA CULTURALĂ“

BUCUREȘTI
1937

Resultatele luptei de purificare ¹

Iubiți ascultători, văd că este mai mult tineret, dar aceasta nu mă supără, ci, din potrivă, îmi face o deosebită plăcere, fiindcă lucrurile pe care am de gând să le spun sânt mult mai potrivite pentru tineret, care tineret era în prada curentului bolnăvicios împotriva căruia, acum câteva luni, am început lupta. Și eu sânt aici ca să vă fac un fel de raport cu privire la isprava ce a putut fi îndeplinită de la 15 Iulie, când a apărut foaia aceasta, „Cuget Clar“, și veți putea prețui și dv. dacă merită sau nu să fie avută în vedere și dacă deschide perspective bune pentru viitor rezultatul la care am ajuns.

De ce am socotit de nevoie să părăsesc ocupațiile care mă țineau strâns și care îmi cer și de acum înainte câțiva ani de zile, pentru a reveni la ceia ce făceam cu treizeci de ani în urmă la „Sămănătorul“? Fiindcă nu anumite scopuri sociale, politice sau morale mă îndemnau neapărat la aceasta. Știu foarte bine că se spune cum că mișcarea aceasta este în afară de literatură. Domnii aceștia — cu bucățile pe care nu este nevoie să vi le prezint, dar totuși unele produse mai recente tot trebuie să fie înfățișate, și aceasta va forma partea distractivă a acestei conferințe — spun că noi venim cu scopuri străine de literatură; noi, adică, sântem în afară de literatură, care este o artă, urmărirea cu mijloace estetice a unui scop estetic, și care își poate permite toate libertățile, poate trata cum vrea, cum cere temperamentul oricui, iar noi, ceilalți, am fi represintănd punctul de vedere opus și, urmăritori de scopuri morale sau sociale, le-am fi avut în vedere înainte de toate.

Trebuie să vă spun de la început că niciodată n'am simțit nevoia să încep o luptă, care cere atâta timp, care a provocat atâtea dușmăni și are și momente de mulțămire, dar și momente de neplăcere, de desgust, niciodată nu m'am gândit să încep această luptă pentru a face să triumfe un crez etic. Crezul etic nu vine din afară în literatură, el este nedeslipit de literatura care este literatură în adevăr.

Ceia ce am cerut noi n'a fost robirea literaturii unui scop care nu este literar, ci liberarea literaturii de un scop care fără în-

¹ Conferință ținută la „Liga Culturală“ (15 Decembre 1936).

doială nu este literar și nu este estetic. Fiindcă, atunci când se caută toate mrășăviile care se pot inchipui ca să formeze singurul material de care dispune povestitorul sau poetul, care se oprește exclusiv la aceste mărșăvii, aceasta se datorește dorinței de a se singularisa, de a exploata ceea ce se pare că n'a fost exploatat îndestul și este și o anumită tendință comercială de a câștiga o lume tânără, care nu știe multe lucruri pe care le știm noi și tocmai de aceea nu avem nevoie să le vedem tipărite. Și lumea aceasta tânără își face tot felul de inchipuiți cu privire la lumea aceea pe care n'o cunoaște și, când se găsește cineva să înfățișeze lucrurile acestea, este foarte recunoscătoare desvăluitorului de mistere și, odată ce a văzut ceva, la orice ocazie se agață de haina lui și-l întreabă dacă nu mai are un mister de desvăluit, pe lângă cele cunoscute până atunci.

Eu din firea mea nu sânt un predicator. Am început conferințele, grămădite atât de multe într'o viață atât de lungă, cu o conferință la Iași în care am luptat împotriva punctului de vedere al acelor cari voiau să întrebuințeze literatura pentru anumite scopuri de moralizare. Predicatorul care, vorbind pe nas și făcând niște gesturi ca de amvon și invocând pe toți sfinții și părinții Bisericii pentru a aduce lumea pe calea cea bună, nu samănă de loc cu mine. Este de ajuns să mă vadă cineva, să mă audă vorbind câteva momente, să cetească vre-o câteva pagini din multele ce am scris, ca să vadă că nu fac parte din această categorie. N'am cerut amvon, n'am chemat pe nimeni la canoane etice, și n'am adus pe nimeni la judecată fiindcă a fost rău crescut sau, fiind bine crescut, a crezut că poate arunca peste umeri buna creștere pentru a fi pe placul acelor cari caută ciudățeni literare mai mult sau mai puțin inedite.

Nu acesta a fost scopul meu, și, dacă ar fi fost acesta scopul meu, eu n'aș fi putut să întrebuințez mijloace pe cari nu le am, fiindcă temperamentul meu se refușă cu desăvârșire la această operație plicticoasă, neplăcută auditoriului, care este predica, de orice caracter ar fi această predică.

Ne-am înțeles, prin urmare, în ce privește punctul de plecare, și știți acum care este motivul pentru care am început această campanie.

Ceia ce am răspins de la început a fost caracterul neestetic din această sclăvie către un scop ignobil, din care am căutat, și într'o măsură foarte mare am și reușit, să liberez literatura curentă.

Foaia a început apoi, fără niciun fel de pretenție de a scoate din buzunar unul câte unul câte un geniu inedit. Știu că acesta era obiceiul la foarte multe cenaculuri și la foarte multe reviste: cineva, un profesor sau un om cu altă meserie, sau fără nicio meserie, avea undeva o colecție de genii literare care trebuiau prezentate și pentru a le prezenta a trebuit să facă o revistă și din când în când mai anunța publicului câte un geniu: astăzi unul, mâine altul și tot așa va continua toată vremea.

Revista aceasta nu prezintă o înfățișare de scriitori cu un extraordinar talent, iar scriitorii aceștia, să-i fi avut eu în rezervă, să fi tras numai saltarul și să sară din saltarul acesta unul câte unul pentru a-și face tipărită literatura.

Veți vedea dv. că partea aceasta de prezentare a literaturii a venit, dar a venit de la sine, nu fiindcă o aveam eu d'înainte, nu fiindcă dispuneam de dânsa și la ordinul meu trebuiau să iasă cu toții, ori fiindcă pregătisem un certificat de geniu pentru fiecare dintre ei. Au venit pentru că, în adevăr, din locul unde erau înmormântați, au ieșit oameni cari până atunci nu aveau unde tipări, cari nu mai aveau încredere în ei, cari, simțindu-se incapabili de a da o literatură curentă, își inchideau paginile lor de vederi critice într'un saltar. Prin urmare o luptă pornită pentru liberarea unei literaturi ingenunchiate înaintea unor scopuri ignobile și, pe de altă parte, posibilitatea, pentru cineva care este capabil de a face o altă literatură, de a ieși înaintea unui public care a ajuns încetul cu încetul să-i cunoască și îi va cunoaște din ce în ce mai mult în măsura în care îi va ceti.

Și să ni aducem aminte un lucru. Când am luat eu „Sămănătorul“, care a trecut de la alții la mine — nici această foaie de azi nu este cu pecetea „onoratului Ministeriu“, ci este una de absolută libertate, care se sprijină puținel pe sacrificiile noastre și, în cea mai mare parte, pe încrederea și iubirea publicului —, „Sămănătorul“ pornise oarecum oficial și după aceasta trecuse la un clan de scriitori tineri, cari au văzut de la o bucată de vreme că pe lângă talent mai trebuie o autoritate care vine cu vremea, și atunci s'au adresat la mine. Au crezut întâiu că eu dau firma autorității, fără a înțelege să guvernez înăuntru, dar pe urmă și-au dat sama că e foarte periculos să mă ia cineva pentru firmă, fiindcă, dorind să aibă o firmă, se trezesc cu un stăpân; firma se poate schimba, stăpânul e greu să-l scoată dinăuntru. Atunci cineva — a murit de multă vreme — a spus că o imensă caracatiță s'a întins asupra „Sămănătorului“. Era oarecare asemănare; dar protestările s'au dus, caracatița a rămas și prin prezența ei a ieșit oarecare folos pentru literatură.

Dar în momentul acesta publicul avea încredere în câteva nume, în câțiva scriitori cunoscuți de douăzeci, treizeci de ani de zile, și atât. La ei am adaus pe toți acei cari astăzi sânt mândria tuturor, cari sânt clasicii mai noi ai literaturii românești: un Sadoveanu, un Iosif, un Gârleanu, și lista este foarte lungă. Mulți dintre colaboratori au rămas, alții au avut și ei momentele lor; dar ei au fost împuși publicului. Nimeni nu avea însă până atunci curajul să spună: după șirul de mari scriitori de odinioară, vine alt șir de scriitori de aceiași măsură.

Se poate întâmpla ca generația de astăzi să nu mai dea scriitori de aceiași valoare, dar se poate să iasă și astfel de oameni din locul unde stau ascunși, înspăimântați și desgustați, și atunci voi avea plăcerea să constat că am impus publicului un nou număr de scriitori.

Cel puțin este o poezie simțită, înțeleasă, pe gândul și în graiul nostru, cea ce totuși represintă ceva superior poeziei care perseverează și acum în anumite unghiuri de întunec, din care îmi voiu permite să cetesc câteva bucăți, pentru a trece pe urmă la alte considerații și la rezultatele la care s'a ajuns.

De exemplu, un tânăr, foarte lăudat, din Banat, care se chiamă P. P. Bellu, care fără îndoială are oarecare talent, dar, dacă i se vor lăuda astfel de versuri, unde va ajunge?

„Apusul moșăie beat turtă,
Sughiță tare, cade 'n burtă.
I-e haina de vin roșu în sifon...
Lui Hristos îi părăie oasele în cuie.

Un Moș cu jale,
În spre el se suie...

Și iată, la un altul, tot din Banat, „fetiă“ de care se ocupă atât de mult d. Arghezi, care, se știe, are ceva virginal într'insul. Un imitator al d-lui Arghezi pe care îl chinuiește iar „fetiă“, dar o transportă din domeniul antropologic în domeniul botanic : este o „fetiă a pământului“ :

Fetiă ierboasă a pământului
Este curată ca un grăunte de cleștar,
Noaptea obrazul și-l culcă în rouă,
Să o adoarmă susuitul vântului,
Când cerne cu lumină și 'ntunec plouă.

Omul are talent, din nenorocire este îndreptat pe astfel de drumuri.

A căzut o frunză undeva pe aici,
O frunză ca un drob de aur.

De câte chilograme „drobul“, care e o biată frunză galbenă în vânt?

După aceasta să ascultăm pe altul, nu importă cum îl chiamă :

Podul.

Podul era unghiul spart în infinit
Ca în faustiana pentagramă.
Văzuiu oțelul cerului, în rouă, descălit,
Și 'n cuiburi, nins, lunarul menestrel de seamă...
Îndrăgostit în somn, purtam în mâni vibrațiile.
Pe mușchiu-i ud, mușchiul cu zale.
Rinocer părea podul, neînțeles de blând
C'un colibri ce-i pigulia viermușori de gând.
Melcii podului îmi cresc pe timpane...
Și mucegaiul alb din chei de boțji.

Melcii podului nu se lasă : ei sânt un fel de leit-motiv al acestei simfonii wagneriene. Melcii aceștia nu se târăsc, nu se strecoară, fără zgomot, sânt melci turbulenți :

Îi aud cum înalță huma la florile de cești
Și-s răstîgnit pe piatră
În piscuri de erodii.

Este o poezie de... nerodii.

Și dorințele acestor „poeți“ sânt cu totul extraordinare, de exemplu :

Dați bolovani să 'nghit, să-i scuip schimbați în sturzi...

Iată, vedeți d-voastră, cu astfel de oameni am pornit războiu.

Epoca aceasta a noastră, în momentul la care a ajuns dezvoltarea literaturii românești, este într'adevăr foarte bogată în talente, în cunoștințe și în orientări. Sânt oameni de știință, — nu vreau să întrebuițez expresia vulgară : pe toate cărările, dar îi întâlnești neconținut. Generația mea nu cunoștea atâția oameni cărora nu li se mai poate oferi doar o catedră universitară, la care evident că se simt chemați. Pentru aceasta trebuie să se introducă o modificare în felul de a gândi al tineretului, pentru că tineretul își închipuie că, îndată ce a ajuns să-și acumuleze un număr de cunoștințe, să le prelucreze în minte și să iasă de acolo creații noi, îndată trebuie să i se dea un rost oficial ; de unde ideea de a face o Universitate la Chișinău și alta la Craiova : fiecare provincie își cere Universitatea.

Dar oamenii aceștia știu foarte mult. Iată eu, care am obiceiul de a răsfoi, de a ceti oarecum măcar ici și colo orice carte mi se trimete, rămân dese ori uimit de cunoștințele acestor oameni, cunoștinți care merită toată stima și pe aceste cunoștințe se sprijină foarte dese ori vederi originale și noi. Sântem pe aceeași linie în momentul de față cu națiuni mult mai înaintate decât a noastră, care au adesea însă un fond sufletesc mai sărac, pe care nu-l poate înlocui nicio descoperire, ci este un dar de la natură, și darul acesta noi îl avem.

Pe de altă parte, sânt oameni de talent, pe cari nu știi cum să-i lauzi, și mai ales sânt așa de mulți că nu știi din grămada aceia pe care să-l alegi pentru a-l lăuda în rândul întâiu. Limba s'a format : atâția mari maestri au elaborat-o, și este acum la îndemâna oricui. Altceva era pe vremea lui Eminescu, când întrebuița cuvinte așa de frumoase moldovenești, ca pe urmă să-i facă Pompiliu Eliad o lecție de gramatică. Sau cineva mai nou decât Pompiliu Eliad, care a socotit că, vorbind de Eminescu, datoria sa este să-l țină de rău din când în când, pentru greșeli care pe vremea aceia erau firești.

Avem oameni de cunoștințe, avem elaboratori de idei, avem spirite critice, avem talente în domeniul povestirii, în domeniul poeziei ; avem o limbă care este la dispoziția oricui a trecut prin școli. Pot adăugi, ca profesor, că eu rămân dese ori uimit de tesele care mi se dau și la Universitate și la Academia de Comerț. Sânt oameni cu o cugetare proprie, care se vede că au cetit serios și au înțeles bine. Cutare elevi de-ai miei îmi aduc rectificări de care mă folosesc, pe care le întrebuițez, și natural li mulțămesc foarte mult, și în litere de tipar. Pentru mine este de sigur o foarte mare satisfacție că școlile noastre pot duce la astfel de rezultate.

Aș adăugi, pentru că aici sânt tineri, și profesori ici și colo, că

este un mare neajuns acela că, pe cât de bine se scrie, pe atât de prost se vorbește. Școala este potrivită acum în așa fel, încât elevii să nu răspundă decât la întrebarea precisă care li se pune. Dar să spună ei când li dai un subiect, să adune cunoștințele lor în jurul chestiunii pe care li-ai pus-o, să vadă subiectul cu tot ceia ce este în legătură cu dânsul, să găsească cuvinte potrivite cu subiectul frumos și înalt de care este vorba, să nu întrebuițeze un limbajiu ca acela din conversația obișnuită, aceasta nu se poate. De douăzeci, treizeci de ani, n'am găsit la examinarele mele, între cei mai buni elevi ai miei, pe cineva care să-și desvolte materia. Aceasta este din cauza liceului, care paralizează.

Dacă, deci, în momentul de față, sânt atâția oameni cari știu, cari pot, sânt atâția tineri foarte culți, atâția oameni de talent în literatură, nu este păcat ca oamenii aceștia să fie lăsați să alunece pe un povârniș ca acela pe care au ajuns tinerii aceștia, în parte inzeștrați, ale căror versuri vi le-am cetit?

Este indiferent într'o epocă săracă, în care scriitorii sânt foarte puțini și foarte slabi: dacă n'are cineva gloanțe în pușcă, poate trage și în vânt, cât vrea, cu praf, dar, când pui gloanțe în pușcă, trebuie să vezi unde merge glonte, să te uiți la scopul pe care-l ai în vedere și să nu provoci vre-o nenorocire.

Pe de altă parte, lumea cetește mult mai mult decât înainte. Din fericire cartea străină este foarte scumpă, și toate mijloacele întrebuițate, ca sucursala librăriei Hachette, de ex., vor izbuti mai mult sau mai puțin, dar omul se îndreaptă către cartea românească.

Și, în sfârșit, învățământul dă un rol din ce în ce mai mare literaturii. Ați văzut recomandarea din partea ministrului de Instrucție Publică de a se introduce cât mai multă poezie în școală, care poate contribui să facă din absolvenții alceva decât niște emeriți șoferi, cum sunt atâția dintre absolvenții școlilor noastre, cari se pricep perfect la mecanică și, în afară de avântul către descoperiri în domeniul aeroplanelor sau al mașinilor de circulație, sufletul lor nu vibrează, pentru că n'a fost pregătit pentru așa ceva.

Atunci când sânt nu numai scriitori, ci este și un public, când publicul acesta este serios, doritor de a ceti, e o datorie neapărată ca pe acest public, și mai ales pe tineri, să-l ferești de influența unei literaturi care este și imorală și cu totul inferioară supt raportul celor mai elementare cerințe ale estetice.

Iată explicația scopului ce am avut în vedere, iată, pe de altă parte, ceia ce m'a îndemnat să încep lupta cu orice sacrificiu. Se putea întâmpla ca foaia să nu prindă, mai nimeni să n'o cetească; eu tot aș fi continuat. Între calitățile sau defectele mele, după punctul de vedere pe care-l are cineva, este și o formidabilă îndărătnicie, așa încât, când am pornit într'o direcție, merg până la capăt. Acum, este mult mai bine când îndărătnicia aceasta este susținută de un curent în opinia publică, dar se putea întâmpla să nu fie așa: nu m'ar fi împiedecat.

Care sânt rezultatele? Întăiu s'a deschis un proces de conștiință. Scriitorii înșiși cari scriau așa au început să se întrebe dacă

n'ar putea să scrie și altfel. Oameni cari aveau pretenția că trebuie să-i înghițim cu tot ceia ce era greu de înghițit în ei și cu tot ceia ce aduceau în buzunar din provisiile suspecte cu care să-și hrănească literatura, scriitorii aceștia au început să încerce și altfel. Natural că nu vor declara de la început că și-au schimbat direcția. Chiar astăzi în „Neamul Românesc“ d. N. Georgescu, directorul foii, căruia nu-i pot mulțami în de ajuns pentru sprijinul pe care mi-l dă spiritul său și energia sa tine-rească, relevă cazul unui domn de la Blaj.

Blajul este un oraș de canonici, de călugări; decența cea mai desăvârșită stăpânește la Blaj. Toți sânt cu urechea la clopotele care sună acolo la catedrală, și autoritatea mitropolitului este în stare să recheme pe fiecare la datoria de cuviință cea mai elementară. Acolo este o revistă, în care se tipăresc și lucruri cam după modelul pe care l-ați văzut, și atunci eu mi-am permis să relev câteva cazuri de acestea. Am relevat între altele și faptul că unul dintre elevii canonicilor, fiindcă toți sânt elevii unor profesori cari sânt și canonici, că unul dintre ei proclamă calitatea de „mare scriitor“ a d-lui Arghezi; și atunci am făcut observația aceasta: că se strică Blajul. Fiindcă d. Arghezi, de și onorabil cetățean al României, în afară de faptul că este o glorie a literaturii, a făcut parte din clerul ortodox, ceia ce este de ajuns ca să nu inspire multă simpatie la Blaj, care reprezintă lupta împotriva confesiunii rivale. Dar dânsul este și fost ierodiacon, ceia ce se numește răspopit, și simpatia aceasta pentru răspopit m'a făcut să presint o ușoară observație în această privință: răspopitul corupe Blajul! De aici, supărare grozavă: un tânăr, pe patru, cinci pagini, îmi explică mie de ce d. Arghezi este „mare scriitor“, deci autorul acestei notițe are dreptate și totuși mai spune: „păcat că ne-ai maltratat, pentru că noi sântem cu d-ta; numai că, iată, admirăm și pe d. Arghezi“. Și, în sfârșit, este și o mare admirație pentru d. Tzigara-Samurcaș. Notați că Blajul este un mare centru naționalist și că studenții de acolo au supt cândva sus tricoulul cu primejdia vieții lor. Eu nu știu ca, pe vremea ocupației nemțești, d. prefect de poliție de la București, Tzigara-Samurcaș, să fi făcut actul de energie națională de a ridica steagul pe casa d-lui Mackensen, înaintea căruia se pleca profund, cum se înfățișează și într'o fotografie care a fost reprodusă în revista literară a ocupației, fără a uita acul de cravată dat de Împăratul Wilhelm.

Prin urmare li e drag d. Arghezi, care este „mare scriitor“, de și d. Arghezi e în conflict etic cu călugării de la Blaj, și li e drag d. Samurcaș, de și tânărul știe că s'a ridicat acolo un steag și că d. prefect al poliției ocupației ținea în mână alt steag, și nu știu dacă la București dădea voie să facă să fluture steagul supt care luptau armatele noastre în Moldova.

Tânărul vrea azi, vădit, să dea înapoi, dar este ambiția umană care-l împiedecă. El vrea să fie cu noi, dar, în același timp, nici să se deszică. Eu îl asigur că, dacă se poartă bine câtăva vreme,

uit cele două certificate și îl înscriu în rândul oamenilor de treabă de cari am nevoie în tineretul așa de simpatic care se ridică acum.

Dar nu este numai cazul acesta. Am vorbit într'o conferință de la Brașov de mișcarea din Bucovina, care scoate o revistă, *Iconar*, cu d. Mircea Streinu, cu d. Drumur, și mi-am permis a spune că este ciudat titlul aceasta de „iconar“ și numele de neutru plural al d-lui Drumur, și m'am întrebat de ce își spune cineva Streinu, când eu știu că este un indigen și foarte simpatic: de ce se face străin ca să mă sperie pe mine? Naționalismul tinerilor de la *Iconar* este admirabil; el este în legătură cu extrema dreaptă, mărturisind chiar că aparține acestei extreme drepte, pe care n'am s'o judec aici, cu ce calități și defecte poate să aibă. Dar unul dintre domnii de acolo protestă împotriva faptului că eu am discutat în public titlu, nume și versuri.

Nu avea decât să anunțe altă conferință, în care să spună despre mine ce vrea: fiecare este liber să aibă opiniile sale. În acelaș timp, cum spun în numărul viitor din „Cuget Clar“, săliile de conferință au și o ușă. Dar articolașul acesta este plin și de recunoaștere pentru sinceritatea ideii naționale, este plin de îndignare împotriva literaturii care, fiindcă este vorba de Bucovina, unde în loc de: murdar, se zice: parșiv, este o literatură parșivă. Și el arată că tot tineretul trebuie să meargă îndemnat de marile figuri ale trecutului nostru, trebuie să caute pe eroii de odinioară. Eu n'ocer numai decât; de spre partea mea se poate vorbi de oricine.

Iată, în Istoria literaturii engleze¹, am avut laudele cele mai mari pentru curentul așa-numiților poeți lakiști de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea: Wordsworth, Coleridge, Wilson. Poeții aceștia au pornit cu un manifest în care ziceau: orice este materie poetică, cu o condiție: să fie tratată poetic. Deci părerea lui Wordsworth, la 1790, răspunde luptei de azi: nimeni nu are a face cu subiectul, numai cât, dacă subiectul nu e tratat poetic, nu este poezie. În subiectele cele mai inferioare este o lature care permite poezia. Aceasta este în puterea poetului, nu în a subiectului: subiectul nu zboară, ci, când îi prinde cineva cu aripi, se înalță potrivit cu aripile aceluia care l-a cuprins.

Prin urmare oameni cari încep a șovărcăi. Sânt ce au fost, nu tăgăduiesc nimic, și se supără dacă li faci observația, dar lasă a se înțelege că sânt altfel: „în fond noi sântem oameni de dreapta, dar nu vrem să vă spunem că începem a fi oameni de dreapta“.

Dar nu numai tineri de aceștia încep să arăte o dispoziție cu totul deosebită de cea de odinioară, ci însuși marele maestru, poetul genial, creatorul noii literaturi, înlocuitorul lui Eminescu, însuși el a încercat de două ori să arăte că poate fi altfel. Vă aduceți aminte că d. Minulescu a tipărit de curând o colecție de versuri, în care ni spune că este altfel de cum îl credea toată lumea, și mi-a trimes-o și mie, ceia ce e încă un semn că multe lucruri se schimbă pe lumea aceasta. S'a mai întâmplat

¹ V. Istoria literaturilor romanice, III.

că unul mi-a trimis niște versuri trăsnite rău, cu o dedicație în care spunea: „de și eu cred că o să mă treceți la nebuni...“. Și atunci l-am trecut imediat la nebuni și am adaus acolo: „după însăși cererea autorului“. Dar, vedeți dv., taptul că el, având numai aceste versuri și publicându-le, mi-a trimis totuși volumul, arată că și acolo mijește de ziuă.

Dar ne întoarcem la d. Arghezi însuși. El, în timpul din urmă, a avut două manifestații. Una dintre ele este compusă din bucățile publicate în „Revista Fundațiilor Regale“. Ce este acolo? Este, fără ritm, un element de banalitate confusă: poate să cetească orice doamnă, dar nu va înțelege nimic. Oricum, nu este nicio necuviință. Nu înțeleg eu, cu atât mai puțin va înțelege cetitorul ceva, dacă nu este înzestrat cu un instinct arghezian cu totul particular. Dar necuviința *nu e*.

După ce descrie ființa sa fizică, spunând că are pământ pe tălpi, că poartă opinci, că obișnuiește a călători pe o corabie și are „dîn vinturi aripi“, că este înfășurat cu un zăbranec prin care trec stelele și se prind în pomi, iar pomii trebuie să se știe de ce categorie sânt: plopî, tei și „chiparoase“, — natural, cum la scriitorul nostru partea feminină este lucrul de căpetenie, i-a trecut și pe chiparoși tot la feminin; după ce-l cunoaștem deci cum apare și se poartă, în modestia sa poetul declară că este spiritul însuși al lumii, altă formă a lui Dumnezeu, poate superioară celeilalte, fiindcă este mai nou și fiindcă publică la Fundațiile Regale, pe când vechiul și noul Testament fac parte din literatura, foarte învechită, a primului Dumnezeu.

Și, aiurea, se înfățișează poetul chiar în fața lui Dumnezeu, după ce a întâlnit niște fete cu „fotele întoarse peste brâu“, fete svelte, cu donița pe umeri. Însăși Rodica străbătând în odaia d-lui Arghezi... Și li spune foarte frumos: „bună dimineața, fetelor!“.

Mai trece câțeva vreme și apare Dumnezeu, iar Dumnezeu vrea să fie la nivelul d-lui Arghezi, care este un om mic de talie, dar voinic. Plăcut la înfățișare, dar mic de talie, așa cum l-am văzut odată la Văcărești și odată la redacția mea. Și Dumnezeu știe că d. Arghezi e mic și pentru aceasta s'a făcut pitic, ca să fie la nivelul poetului. L-a bătut pe umeri pe d. Arghezi. Însă, dacă l-ar fi bătut cu o mână de moșneag, de bărbat bătrân, vă puteți închipui că d-lui Arghezi aceasta nu-i făcea atâta plăcere, și de aceia Dumnezeu, care știe toate și știe cum să ia pe fiecare, l-a bătut cu mâna lui „femeiască“. Păcat că se oprește aici... Vă puteți închipui dacă l-ar fi femininizat pe Dumnezeu întreg, așa cum știe dumnealui, la ce teribil rezultat am fi ajuns!

Dacă însă cu Dumnezeu Tatăl poetul poate avea astfel de relații familiare, vă puteți închipui ce este cu Isus Hristos. Mântuitorul nostru este tratat mai de aproape încă. Bănuiesc că, în cazul acesta, în loc să aștepte ca Mântuitorul să-l bată pe spate, însuși poetul ar fi fost gata a face așa. Și o și face cu atât mai mult, cu cât posedă un cuiu de la răstignirea lui Isus și un ghimpe din cununa lui. În evul mediu, se făceau mulți bani cu așa ceva,

dar și în timpurile noastre cine posedă as fel de tesaur, încă se poate folosi destul de bine pentru avantajile vieții sale sociale.

Dar este oare ceva necuviincios aici?

Toată necuviința este doar față de logică, dar față de principiile etice se poate duce și la Părintele Patriarh, care va declara că n'a înțeles nimic, dar nu este nicio necuviință.

Dar eu am cetit ceva foarte frumos de d. Arghezi. D-sa este fără indoială un om căruia nu-i lipsește talentul, dar l-a întrebunțat într'un fel degradat și pentru a avea aplause de la critici, oameni de talent, cari scriu bine și cari pot aprecia literatura bună, ca d. Perpessicius. Este într'adevăr vrednică de luare aminte truda cu care acesta cetește cărțile de care vorbește: este un profesor cu bune informații literare, capabil de pagini frumoase, dar cum se poate ca același om să alătore ceia ce este mai bun cu ce este mai urit în literatură, aceasta n'o pot înțelege: cum de laudă și pe Otilia Cazimir, pe Sabina Claudian de la Craiova, cum de are cuvinte înduioșate pentru Vlahuță și câte o notiță și pentru mine... Eu sânt sensibil și deci adânc recunoscător de câte ori cineva observă prezența mea pe fața pământului.

Dar și acesta dovedește ceva: că oamenii se găsesc într'o problemă de conștiință.

Revin la ce spune d. Arghezi. Cineva i-a dat bani să umble prin Dobrogea. Dobrogea este vestită prin lacurile acelea care lecuiesc de infirmități, dar nu l-a trimis la Techirghiol sau la Mamaia, care este un loc eminentamente feminin și d. Arghezi s'ar fi dus, ci l-a trimis să scrie o carte despre Dobrogea. A străbătut toată Dobrogea și, într'o revistă dobrogeană, a dat un articol de trei coloane, foarte frumos. Atâta că-și închipuie că nimeni n'a scris despre Dobrogea, sau că toți cei cari nu scris până acum erau niște înșirători de date, iar acum vine d-sa cu ceia ce se ridică misterios de-asupra tuturor lucrurilor, care se știu și se văd, iar aceasta este poesia. Dacă va fi scrisă cartea ca aceste trei coloane, nu vom avea altceva de făcut decât să dăm atențatul convenit d-ului Arghezi.

Înțelegeți dv. că, după ce l-am scos din temnița materială, sânt gata să-l scot și din temnița morală în care s'a băgat singur.

Este, oricum, un mare avantaju acest proces de conștiință care s'a deschis. Acesta este primul avantaju.

Alături de acest prim avantaju este însă altul: o înștiințare făcută societății, în timpurile acestea când nu se știe chiar societățile cele mai bine întemeiate ce soartă pot să aibă. Și unde se poate aștepta mai puțin o teribilă tragedie umană, chiar acolo unde sânt și sentimente foarte frumoase, este obiceiul de a-și trăi cineva viața altfel de cum au trăit-o generațiile precedente. Este dreptul pe care unii oameni, în orice situație ar fi, și-l acordă, de a face orice li inspiră sufletele lor capricioase. Și acestea nu sânt vremuri ca acelea de odinioară în care puteai să spui: este

un sistem de învățământ și sistemul acesta cuprinde o disciplină perfectă: a intrat tânărul în școală, va merge din clasă în clasă, deci nu poate aluneca nici în dreapta, nici în stânga; el nu poate rămânea în urmă, căci îl împingem, nici să sară în prăpastie, căci îl reținem. Tot felul de idei revoluționare sânt la ordinea zilei; echilibrul în care s'a format generația mea și generațiile următoare, două generații după a mea, dată fiind lungimea, mai mult sau mai puțin îngăduită, a vieții mele, nu mai există în momentul de față. Învățământul, care era un mare temei pe vremuri, învățământul acesta în cea mai mare parte a dispărut. Viața e, de altfel, foarte grea, părinții nu sânt în casă, fiind chemați aiurea, și plăcerea de a educa nu mai este acum așa de mare ca înainte. Pe de altă parte, sânt profesori rău pregătiți, sisteme pedagogice care se schimbă neconținut; autoritatea profesorului nu se poate asemăna cu autoritatea profesorală din vremurile noastre. Și atunci tânărul ce voiți să facă? El caută o îndreptare, și îndreptarea o cere în literatură. Dar nu trebuie să ajungă unde ajung foarte mulți dintre dânsii, înaintea tribunalelor, făcând de răs sau umplând de jale familiile lor.

Azi chiar am aflat că la Brașov este un club de tineri spirituiști, cari își trimet „oracole“ și de pe urma mai multor „oracole“ s'a întâmplat lucrul acesta că un tânăr, după ce a făcut un chef extraordinar cu iere și vin vechiu, poftind și pe preparator, s'a sinucis. Astfel de lucruri ar trebui să pună la griji pe oricine; și pe ministru cu inspectorii săi și pe părinții de familie.

Dar că n'a fost în zădar această propagandă a noastră, aceasta o dovedește o serie întreagă de măsuri ministeriale, ca și scrisorile primite neconținut de la părinți, cari caută în noi un fel de duhovnici, pentru că înțelegeți foarte bine că nu sânt bucuroși părinții să ajungă la un moment, unul într'un cazan și altul în alt cazan. Ca o măsură de precauție se adresează cineva și la sfātuitori de aceștia literari.

Era să uit pe d. Lovinescu. D-sa anunță un roman. Sânt aproape sigur că acest roman va trata subiecte mai puțin scabroase. D-sa anunță și o istorie a literaturii românești. Cu câtă chibzuală dosează acum laudele sale! Este un pasagiu care mă privește pe mine. Cavaler, d. Lovinescu, — mai de voie, mai de frică, dar cavaler —, imi găsește o mulțime de calități pe care eu nu mi le-am putut descoperi până acum.

Vă puteți închipui: încă unul care, mai, mai, începe a umbla altfel decât înainte.

Prin urmare: pe de o parte, crisa de conștiință; pe de altă parte, îngrijorarea societății față de această literatură.

Dar mai este ceva, și cu aceasta termin. Am spus că toți acei cari erau nevăzuți până acum, neadmiși, nelăudați, luați în batjocură, pariașii literaturii, pentru că gândiau și vorbeau ca noi, fiindcă aveau respect pentru anumite idei, fiindcă nu înțelegeau să rupă legătura dintre generațiile care sânt lăsate anume pentru

a se completa, pentru a se îndrepta, fără să fie o prăpastie între dânsii, oamenii aceştia iese la iveală.

Nu numai atâta, dar acei scriitori, profund desgustaţi, cari ar fi jurat că nu mai fac parte din literatura care se presintă așa, scriitorii aceştia, pe cari tabăra cealaltă îi presintă ca pe nişte stafii, despre care s'ar fi crezut că, răsărind din mormintele lor, trebuie să fie numai oase și frânturi de carne putredă, sânt într'o stare de sănătate foarte bună : este o plăcere să-i vadă cineva cât sânt de vii, începând cu d. Cuza, care are optzeci de ani și care a dat trei poesii pentru „Cuget Clar“. A apărut astfel și d. Tutoveanu de la Bârlad, foarte stimabil reprezentant al poeziei românești de după 1890.

Dar nu sânt numai dumnealor doi : atâția alții au venit către noi. D. Brătescu-Voinești a căutat prin săltarele sale și a descoperit o scrisoare a lui Duillu Zamfirescu, cu o teorie a sonetului, în care se poate vedea cu câtă grijă și știință se făcea literatura odinioară. Nu poesia aceasta făcută din frânturi, din petece și, de câte ori i se pare poetului că este totuși, undeva, o musicalitate, se îndignează. Poesia este în cea mai mare parte musică, și de aceea poesia nici nu se poate explica, pentru că elementul musical scapă cercetării. S'a făcut o încercare de tânărul domn Coculescu, care iscălește Pius Servien, la Paris, într'o publicație în limba franceză, de a explica musicalitatea aceasta a literaturii, și în unele puncte se și poate ajunge la explicația totală a acestei musicalități misterioase.

Deci, din toate părțile vin către noi oameni pentru a arăta că, de fapt, ei nu erau nişte executați : au putut fi condamnați, dar aceasta nu-i împiedecă să-și păstreze toată puterea de viață.

Dar, afară de aceasta, în asemenea manifestații publice, toți scriitorii generației „Sămănătorului“ s'au înfățișat pentru a face declarații în același sens, că sânt contra acestei hidoase literaturi de scormonire a patimilor pentru scopuri de reclamă sau de câștig și, cum ați văzut, unii dintre dânsii au ajuns din nou și la o producție literară plină de vlagă, de culoare și de suflet.

Iată, nu vă pot recomanda în de ajuns o bucată a bătrânului fost învățător, pe urmă înstitutor în județul Putna, așezat acum la Focșani, Ion Ciocârlan, de care atâția și-au răs zicând : ce literatură e și a lui, cu țeranii presintați idilic ! Aceasta este fals : țeranii idilici sânt ai lui Alecsandri, iar țeranii „Sămănătorului“ sânt țeranii reali, văzuți în adevărul lor. A-i presinta altfel este încă una din nedreptățile făcute „Sămănătorului“. Sânt de d. Ciocârlan, în ce vom tipări chiar acuma la „Cuget Clar“, niște scene de vânătoare ce pot fi puse alături cu cea ce este mai frumos în povestirile lui Turgheniev. Pe lângă aceştia, în fiecare moment vin, o repet, tinerii cari până acum nu aveau nicio putință de a se manifesta.

În numerele din revista mea în care presint monstruozițiile literaturii condamnabile, în aceleași numere sânt și bucăți ale poezilor de cari vă vorbiam.

Ăuzim lirica pură a d-lui Tutoveanu...

De ce să mor acum când cine știe
Ce farmec nou, ce dor, ce nebunie
Vor mai pluti pe clocotul vieții,
Ca'n vremea de visări a tinereții...

Sau iată poezia „contemporană“ a poetului ardelean Cotruș, care nu este însă „modern“, ci, de și plin de influențe venite din literatura germană sau din literatura ungurească, se înfățișează așa :

...Întors de pe drumuri, dintre ziduri străine,
Pleșuv, domol,
Cu trupul stors,
Cu suflet gol.

Pe drumul negru viforită grea
Cu crengi voinice mă pălmuia.
Cu fulgere hainele mi le ningeau,
Iar muntele cu stânci arunca,
Prin besna mișea,
Ca după un vândut, după mine.

Cred că aceasta nu este poezia pe care s'o cetească guvernantele, în pensiunile pentru fete de patrusprezece ani. Este o poezie actuală, o poezie de energie, o poezie de gândire, de simțire și de formă modernă.

Și iată poeta din Bucovina care stă acum în casa noastră de la Veneția, împreună cu soțul ei, care este pictor și sculptor, Adelina Cârdei :

Pe fund de zări argintul râului se argintează...

Sau un necunoscut Gabriel Drăgan, ce frumos înfățișează „țara de legende“ !

Cu astfel de colaboratori pe care nu-i momesc și nu-i răsplătesc cu nimic, cu sănătosul curent de opinie publică, care îndrăznește a pălmuți ticăloșii și a zvârli afară șarlatanii, cu tot ceia ce imi dă tradiția de mai multe veacuri a literaturii românești, cu tot ceia ce vine din literatura apuseană, întoarsă la o viață de logică, de măsură, de sinceritate, eu fac războiu.

Și, precum bătrânul de peste optzeci de ani din Franța, în momentul când se credea că totul este pierdut, Bretonul îndărătnic care a cerut să fie îngropat cu sicriul în picioare, cum a și fost coborât în pământ în satul său, Clemenceau, răspundea tuturor fricoșilor și tuturor dușmanilor, cu un singur cuvânt : „je fais la guerre“, eu spun isprăvind : „fac războiu!“.

VERIFICAT
1987